

To voksne tannleger i Veterankompaniet:

Tjenestegjorde på 50-tallet

Tysklandsbrigaden – det høres ut som en annen tid. Mens Gaza er like aktuelt som før. Tannlegene Torstein Harbo og Johnny Grøthe gjorde utenlandstjeneste hvert sitt sted, med få års mellomrom.

I dag er de to tannlegene med i Veterankompaniet, som har eksistert siden høsten 2007, og nå teller 68 medlemmer. Kompaniet ledes av major Kjell Erik Kalbakk og består av tidligere personell fra internasjonale operasjoner i FN- og Nato-regi. Veteranenes tjenestesteder spenner over et stort geografisk område, fra Tysklandsbrigadene via blant annet Gaza, Libanon, Kongo, og Bosnia til dagens Afghanistan. Tanken er at kompaniet skal stille som æresvakt ved høytidelige anledninger og delta ved militærparader på Karl Johan, som for eksempel Stortingets åpning og utenlandske statsbesøk. De deltar også ved markeringen av frigjøringsdagen 8. mai og på FN-dagen 24. oktober.

Kompaniet møtes så å si hver torsdag, og trener på sluttet orden. Den 2. april stilte de opp ved Akershus festning som de pleier, men denne gang for inspeksjon av kommandanten på Akershus festning, brigader Geir Holmenes. Ved anledningen var det tre veteraner som mottok vernedyktighetsmedaljer, deriblant våre to tannleger.

Johnny Grøthe kommer til oppstilling med plettfri uniform, tre blanke stjerner på hver skulderklaff, og en rekke utmerkelse på brystet. Torstein Harbo er absolutt like fin, med en plastpose rundt den ene foten. Det er en røket akillessene som har nødvendig gips på foten. Han er også

usikker på hvor mange stjerner han skal ha, og får utdelt tre av en hjelpsom overordnet som finner frem noen ekstra feltstjerner han har på lur. Dermed er Harbo også komplett utstyrt. Det skal være helt i orden. Og hvis det ikke stemmer helt får man litt hjelp. Det råder en ytterst vennlig tone.

Kompaniet har norske feltuniformer og bruker grønn beret med kong Haralds emblem på i Nato-relaterte oppdrag; til FN-relaterte oppdrag bæres beret i FNs lyseblå farge med FNs emblem samt lyseblått skjerf i halsen. Venstre erme prydes av både Akershus' kommandantskaps avdelingsmerke og Veterankompaniets eget spesialtegnede merke med logoen for internasjonale operasjoner. På høyre erme er det et norsk flagg og FNs emblem.

Med stjerner på skulderklaffen trener Harbo på hvordan han skal hilse og tre frem og tilbake i forbindelse med mottakelsen av medaljen. Grøthe blir etter hvert fornøyd med kollegaens dressur. De utfyller hverandre fint disse to. Meget er forskjellig, men det de har til felles, er at de har vært formenn i OTS begge to, og at de har tjenestegjort utenlands. Harbo er 78 år og jobber litt som tannlege fortsatt, mens unggutten Johnny Grøthe på 75 arbeider deltid på fast basis.

BRIGADE 502 • Torstein Harbo var akkurat ferdig med artium da han dro til Schleswig-Holstein med Brigade 502 i 1950. Tysklandsbrigaden var den norske hærens bidrag til den allierte okkupasjonsstyrken i Tyskland etter den andre verdenskrig.

Forsvarsledelsen var imot å binde så store styrker i utlandet, mens forsvars-

minister Jens Chr. Hauge av sikkerhetspolitiske grunner ønsket å samarbeide praktisk og operativt med britene, som han anså som en viktig alliansepartner. Hauges syn vant igjennom. Tysklandsbrigaden sto under norsk administrasjon og juris-

diksjon, men under britisk operativ kommando. Den var utstyrt med britisk utstyr og ble i januar 1947 utstasjonert i Harz i Sør-Tyskland, underlagt britenes 5. divisjon.

I 1948 økte den internasjonale spenningen, og norske myndigheter krevde at brigaden ble flyttet nordover til Schleswig-Holstein, slik at den lettere kunne trekkes tilbake til Norge i en krisesituasjon.

På grunn av den kalde krigens begynnelse, og grunnleggelsen av

Torstein Harbo (t.v.) og Johnny Grøthe ser gjerne flere tannleger i Veterankompaniet etter hvert.

Johnny Grøthe høster appelsiner under FN-tjeneste i Gaza i 1957-58.

Nato, endret den norske styrken karakter fra å være okkupasjonsstyrke til å være en del av en britisk-dansk-norsk Nato-styrke (South Jutland Covering Land Force) som skulle bidra til forsvaret av Schleswig-Holstein og de sydlige delene av Natos nordregion mot den sovjetiske trusselen i tilfelle krig. Norge var interessert i en slik styrke siden man anså at invasjonstrusselen mot landet var størst sørfra.

Våren 1953 ble brigaden trukket hjem og omdannet til Brigaden i Nord-Norge som følge av Natos konsentrasjon om forsvaret av Nord-Norge mot Sovjet. Her ble en rekke høytstående tyske offiserer med erfaring fra krigen invitert som rådgivere.

Et stort antall av medlemmene i Tysklandsbrigaden er senere blitt profilerte tysklansvenner, og har engasjert seg i norsk-tyske vennskapsforeninger. Det gjelder bl.a. tidligere statsminister Kåre Willoch og tidligere forsvarssjef, general Fredrik Bull-Hansen.

Torstein Harbo ble med i Brigade 502, som rykket inn til rekruttskolene 2. mai 1950. Årets artianerrekruiter, «studenttroppen», kom inn vel en måned senere. Hovedtransportene til Tyskland foregikk 12.-25. august under kodeordet «Jon» med troppe-transportskipet Svalbard til Kiel, og så videre til Husum. Brigade 502 delte oppholdet i Tyskland i tre perioder. I den første perioden 1. september – 1. oktober, fortsatte rekruttutdanningen etter våpeninspektørens programmer. Det ble lagt vekt på å øve

radioprosedyre og ordre-/stabsteknikk. I annen periode 1. oktober – 15. desember, konsentrerte brigaden seg om elementær føringsteknikk i angrep, forsvar og tilbaketrekning med brigademanøveren som mål. General Holtermann mente at stabsarbeidet ved Brigade 502 hadde gått meget bra, men det var fremdeles behov for trening. Han understreket at det under treningen i spredt orden stadig var nødvendig å komme tilbake til lag, tropp og kompani. Som konklusjon slo han fast at brigaden var kommet rosverdig langt når man tok i betraktning den korte øvingstiden. Soldatene tålte påkjenningen godt. Det hadde vært lite søvn, mange forflytninger og meget graving – særlig i den første delen av manøveren. Siste periode omfattet tiden etter manøveren frem til avsløringen i midten av mars 1951.

Som følge av de mange beredskapsiltak som ble iverksatt hjemme, herunder overgangen til 12 måneders førstegangstjeneste som ble vedtatt av Stortinget 21. mai 1951, fikk Brigade 502 forlenget oppholdet i Tyskland

med én måned. Avløsningstransportene for Brigade 502 foregikk i tiden 6.–21. mars 1951 under kodeordet 'Hans'.

Og så ble det tannlegestudier for Torstein Harbo. Han var ferdig utdannet i 1956, og høsten 1956 gjorde Harbo resten av sin militærtjeneste som tannlege i 1. bataljon i Brigade Sør på Trandum.

– I de dager kom det befaling fra FN om å sende et norsk infanterikompani til Suezområdet hvor det var krise etter Egypts nasjonalisering av kanalen, og trussel om intervensjon fra stormaktene og Israel. Fra 1. bataljon skulle rekrutteringen skje, hvis mulig av frivillige, under ledelse av major Tønne Huidtfeldt. Jeg skulle også med, men nesten utløpt tjenestetid gjorde at en annen tannlege ble sendt i stedet. Jeg fikk imidlertid gjennomslag for å gjennomføre en full kartlegging av alles tannstatus før avreise, med tanke på identifisering i verste situasjon. Alt var tenkelig i de kritiske dagene i dette området, forteller Harbo. Tannleger i nærliggende militærleire ble kommandert, og var engasjert med registrering og med dental krisehjelp i flere dager. Dusinvis av tenner ble ekstrahert. Veien fra Trondheim til Sessvollmoen ble kalt «blodveien», etter blodspyttende soldater lastet opp i lastebiler.

DANOR III • Året etter, i 1957, var Johnny Grøthe ferdig utdannet tannlege, og etter kort tids tjeneste i marinen ble han beordret. For ham gikk veien rett til Gaza, for å tjenestegjøre i Danor III, i United Nations Emergency Force (UNEF). Etter Suezkrisen deltok Norge med enheter i FNs fredsbevarende styrker i Gaza, sammen med Danmark, i de dansk-norske bataljoner (Danor), fra november 1956 til juni 1967. Rundt ti andre nasjoner stilte også med styrker. I tillegg hadde Norge stilt til disposisjon et sanitetskompani med feltsykehus.

UNEFs mandat var å sørge for at det ikke brøt ut konflikt mellom egypterne og britene, franskmennene og israelerne som var i ferd med å trekke seg ut etter

sin mislykkede operasjon mot egypternes nasjonalisering av Suezkanalen.

Den egyptiske lederen Gamal Abdel Nasser nasjonaliserte Suez-kanalen i 1956, og fikk dermed de gamle kolonimaktene Storbritannia og Frankrike på nakken, ettersom de hadde sterke økonomiske interesser i området. Israel gjorde felles sak med de gamle kolonimaktene, men hadde også sine egne grunner til å gå til angrep. Israel angrep først, og etter kort tid kom de to stormaktene etter. Etter press fra FN, med hjelp fra USA og Sovjetunionen, trakk imidlertid Frankrike og Storbritannia sine styrker tilbake. Etter tilbaketrekingen av israelerne til sitt eget territorium ble UNEFs oppgave å følge etter og å overvåke grensen mellom Israel og Egypt på Gazastripen, gjennom Sinai, og å kontrollere skipstrafikken gjennom Tiranstredet via observasjonsenheter i Sharm el Sheikh og Ras Nasrani.

Danor-styrkene opplevde at de var på god fot med lokalbefolkningen. Det rådet lettelse, fryd og glede over at FN-styrkene kom og overtok, og de ble sett på som befriere. Johnny Grøthe forteller at det var få dramatiske episoder.

– Palestinerne vil sannsynligvis huske tiden med UNEF som en rolig og relativt lykkelig periode i deres ellers fortvilte situasjon.

– Tannlegetjenesten under feltforhold går først og fremst ut på å møte behov for akutt hjelp, det blir mindre anledning til å gjennomføre fullstendig og systematisk behandling. I første fase av min tjenestetid var det bare tråmaskin å hjelpe seg med, senere fikk jeg en elektrisk motor. Da var problemet at strømmen ofte bare ble satt på etter mørkets frembrudd. Da ble det vanskelig med operasjonslys også. Utstyrsmateriell og hjelpemidler som fyllingsmaterialer varierte mye, og løsninger måtte ofte improviseres. Røntgenapparatet var ikke klinikken utstyrt med, så for å få tatt røntgenbilder måtte pasientene sendes til tannklinikken ved feltsykehuset i Rafah, syv mil fra Beit Hanun som var mitt tjenestested. Disse to stedene befinner seg

i helt motsatte ender av Gazastripen. Som bakre sykehusalternativ hadde UNEF mulighet til å benytte militære helseinstitusjoner i Tel Aviv.

Sterilisering måtte foregå med koking på primus. Uerfaren og lite egnet klinikkhjelp i form av en dansk menig soldat fungerte dårlig. Tannklinikken befant seg i et hjørne av postkontoret – bare avdelt med strievegger, og fordi posttjenesten produserte mye støv, ble dette en plage. Hvert lands kontingent hadde sine egne tannleger bortsett fra inderne som derfor fikk hjelp hos de andre. Øverste sjef for tannlegetjenesten, Senior Dental Officer, var en kanadisk tannlege.

Som tannlege husker Grøthe spesielt godt to tjenestereiser til et sykehus i Tel Aviv, i forbindelse med operasjon og kontroll av en dansk soldat med kjevebetennelse. Det var kjærkomment å kunne handle inn melk og grovbrød i Israel. Permisjonsreiser til Kairo med pyramidene og Sfinxen, til Libanon med Beirut og Baalbek, til Syria og til de delene av Vestbredden som da lå i Jordan – Betlehem, Jeriko og gamlebyen av Jerusalem – var store opplevelser. Permisjonsreiser til Israel var ikke tillatt.

Forkjærligheten for Midt-Østen og den arabiske halvøy som ble vekket i de dager, har vart ved hele livet, og han har foretatt utallige reiser til disse områdene de siste tiårene

I Sjekkposten nr. 1, 2008 skriver Grøthe om Veterankompaniet – og om positive minner fra fremmede kulturer, vennlige mennesker, nye naturopplevelser og opplevelser på historiske steder. Ikke minst daglig samvær i leire og hovedkvarter sammen med mennesker med vidt forskjellig bakgrunn. Det gir et unikt kameratskap under uvante og ukjente forhold og betingelser.

Han opplever at ånden blir gjenopplivet gjennom deltakelse i Veterankompaniet, og oppfordrer flere til å være med. I denne sammenheng kan oppfordringen gå til tannleger som har gjort tjeneste i internasjonale operasjoner i FN- og Nato-regi.

Tekst og foto: Ellen Beate Dyvi